

Прикази

Зборник заштите споменика културе. — Савезни институт за заштиту споменика културе издао је досада двије књиге научних чланака (прва књига изашла је из штампе 1951, а друга 1952 године у Београду), посвећене заштити и рестаурацији споменика културе. Зборник излази под уредништвом познатих стручњака (Д-р Франце Стеле, Ђорђе Бошковић и Радивоје Љубинковић), а „плански треба да обухвати целокупну научну проблематику која се на сектору заштите појављује (у разном облику и размерама), у свима нашим народним републикама. Преко његових стубаца треба да дође до живље и пуније измене нових искустава које наши стручно-технички и научни радници стичу у директном контакту са живом материјом заштите. При том се он неће ограничити на уско постављање и решавање проблема заштите и евиденције споменика, већ ће тражити сарадњу и других сродних научних дисциплина које ће допринети њиховом што свестранијем осветљавању по свима могућим угловима“, како је то изрично наглашено у уводној ријечи уз прву књигу зборника. У овом кратком приказу није могуће довољно нагласити корисност за нашу науку и наше млађе научне раднике оваквих зборника, већ је довољно навести само неколико чланака из прве двије књиге, па да се види како без њих не би смјела бити ниједна библиотека оних институција које имају и најмање везе са споменицима културе, а у такве рачунам и све културно-просвјетне референте по срезовима и градским општинама у ФНРЈ. Ево само важнији чланци из прве књиге: Стање и проблеми заштитне службе у ФНРЈ (Радивој Љубинковић), Основни принципи рестаураторства (Д-р Франце Стеле), О проблематици археолошког ископавања (Мирјана Ђоровић—Љубинковић), Питање заштите и одржавања археолошких споменика и налазишта (Ђорђе Мано—Зиси), О конзервацији наших средњевјековних градова (Александар Дероко), Проблематика заштите етнографских предмета (Д-р Б. М. Дробњаковић), Неколико општих напомена о чувању — конзервацији музејских објеката (Милан Душаћ). Друга књига има такође велик број чланака и краћих прилога (биљежака), а између осталих од општег су начелног значаја прилози: Урбанистичка разматрања о чувању историских споменика (арх. Никола

Добровић), Проблем чишћења слика (Верена Хан), Стварање шалитре по зидовима и њено уклањање (Вера Вуловић), Болести штампаних књига и рукописа и њихово лијечење (Алфонс Гопан) итд.

Историски гласник. — Овај часопис је орган Историског друштва НР Србије и све четири свеске за 1952 годину изашле су заједно. Одговорни уредник часописа је Д-р Иван Божић, а чланови редакције: Д-р Милутин Гарашанин, Д-р Драгослав Јанковић, Стево Маодуш и Душан Перовић. У овој књизи **Историског гласника** објављени су четири научна чланка: О трговачким односима Дубровника са Босном и Херцеговином 1480 до 1500 г. (Мирјана Поповић—Раденковић), Турска и Дубровник у доба шпанске инвазије Јадранског Мора 1617 до 1619 г. (Вук Винавер), Кнез Милош и заштита српске границе за вријеме епидемије куге у Турској 1836—1838 г. (Владимир Стојанчевић), Трићански Срби и словенска стремљења у Трсту 1848—1850 г. (Д-р Љубомир Дурковић—Јакшић). Поред чланака у часопису је објављено неколико корисних ситних прилога и више приказа на нове стручне књиге и часописе (између осталих, приказане су књиге: **Црна Гора у доба Петра I и Петра II** Д-р Петра Поповића, **Србијанска штампа у Његошу и Црној Гори** Д-ра Љубомира Дурковића и **Бока Которска** Ника Луковића). При крају часописа објављен је Извјештај о сједници Координационог одбора историских друштава ФНРЈ, која је одржана 26 и 27 марта 1952 г. Координациони одбор је закључио да се отпочне са припремним радњама за савезни конгрес историчара и да се настави са издавањем савезног часописа „Настава историје у средњој школи“, а вођена је дужа дискусија о неким штетним појавама и тенденцијама које су избиле посљедњих година у извјесним историским публикацијама и полемикама, а нарочито у школским уџбеницима и приручницима. Ту се у првом реду мисли на оне публикације које би требало да обухвате историју свих народа ФНРЈ, било у цјелини или у појединим периодима, па писци тих публикација обично детаљно обраде историју свога народа, док историју других наших народа обраде у много мањем и несразмјерном обиму, а често и са многим крупним грешкама. Истовремено је расправљано и о тенденцијама које се испољавају у монографијама неких писаца, који „са недовољном припремом у погледу познавања извора приступају рушењу у националном погледу веома осјетљивих проблема у историји неког другог народа ФНРЈ, па ауторитативно доносе нова, недовољно аргументисана решења, одражавајући шовинистичке ставове наше предратне грађанске историографије, на примјер у одрицању или недовољно прецизно и сувише уопштаваном сузбијању теорија о културном наслјеђу, у додјеливању културних споменика па чак и етичке територије другог народа своје народу, итд“. Координациони одбор препоручује да:

се у свим историским друштвима ФНРЈ ове појаве подвргну дискусији и критици, а „у радовима који обухватају историју свих југословенских народа потребно је да писци или раде заједнички, колективно, или у већој мјери сарађују са историчарима оних народа чијом историјом не владају у довољној мјери. Већу пажњу треба обратити критици, и то с једне стране критици радова који би изишли код свог народа а могли би вријеђати неки други народ, а с друге стране и — у свим нашим историским часописима — критици која би пратила на озбиљној висини историографски рад у свим нашим републикама а не само у својој, и која би повезивала тјешње све наше научне раднике и историчаре уопште“.

Годишњак Историског друштва Босне и Херцеговине — Четврта књига овога годишњака за 1952 годину изашла је на преко 300 страна, а чланови редакционог одбора су: Анто Бабић, Бранислав Ђурђев, Недим Филиповић и Хамдија Капићић. На уводном мјесту је опширна расправа од 140 страна „Поглед на османски феудализам (с посебним освртом на аграрне односе), а њен писац је Недим Филиповић, док су остале прилоге дали: Д-р Грегор Чремошник (Босанска краљица Груба), Д-р Бранислав Ђурђев (Хришћани спахије у северној Србији у XV в.), Хазим Шабановић (Управна подјела југословенских земаља под турском владавином до Карловачког мира 1699 г.), Војислав Богвићевић (Почетак устанка Луке Вукаловића), Д-р Коста Милутиновић (Протеривање Васе Пелагића из Новог Сада), Хамдија Капићић (Један француски извјештај о Босни из 1810 г.), Десанка Ковачевић (Гдје је била ковница новца босанских владара?) и Жарко Муљачић (Дубровачки извјештај о приликама у Херцеговини у прољеће 1788 г.). При крају годишњака су прикази новијих научних публикација Георгија Острогорског (Пронија — Прилог историји феудализма у Византији и јужнословенским земљама, Београд 1951), Бошка Деснице (Историја котарских ускока I и II, Београд 1950 и 1951) и Д-ра Василије Симића (Историски развој нашег рударства, Београд 1951).

Повијест књижевности народа Југославије. — Градска штампарија у Пули објавила је у року од неколика мјесеца (крајем 1952 и почетком 1953 г.) три издања овога приручника, који су приредили чланови Педагошког центра у Пули. У поговору, приређивачи кажу и ово: „Свјесни смо, да има мањкавости и недотјераности, што је последица малог броја снага ангажираних у овом послу. Желимо само да помогнемо свима онима којима и овакав приручник повијести књижевности може добро послужити и помоћи у раду до издања учбеника“. Ово је признање доиста тачно, али се мора и то признати, да су три издања приручника у тако кратком размаку морала ипак бити пажљивије прегледана, па су и штампарске грешке у једном школ-

ском уџбенику морале бити савјесније исправљене, јер их има при крају књиге пуне четири стране. Не знам како изгледа треће издање, али у другом издању има у оном дијелу који је посвећен Црној Гори и непотребних фраза и погрешних чињеница. Тако, на примјер, у уводном дијелу градива о Његошу стоји: „Откад људи биљеже прошлост црногорско тло је позорница великих подвига. Још у римска времена у Црној Гори и њеном приморју илирски краљеви дају снажан отпор освајачима. Ни вјешта бизантијска владавина није могла да их покори. Тисућу година прије истраге потурица, хисторичари су забиљежили истрагу Грка у овим крајевима: уставши против угњетача, прастановници данашње Црне Горе потукли су и истријебили сву војску послату из Цариграда...“! (стр. 293). У тексту о Његошу пише да је учио „код ученог монаха Топаловића у Приморју, камо је са стрицем одлазио, кад би притисле сурове планинске зиме... Било му је 18 година кад је... постао поглавар Црне Горе... Помаже му управљати стриц Томо, неколико отреси-тијих главара и 2 Црногорца, који су живјели у Русији... Три пута се бије с Турцима и да није било Русије, које су се Турци божали, страдао би... Када су након 4 године отворили ковчег, остала је само десна рука, рука, која је писала **Горски вијенац**... Црна Гора притиснута је (за вријеме владике Данила) са стране Боке Аустријом, из Скадра нападају Турци...“ (стр. 294—297). У свему овоме има нетачности: није Његош учио код „Топаловића“, већ код **Троповића**, за кога се сигурно не може казати да је био „учен“; није Његош често одлазио у Приморје са стрицем „кад би притисле сурове планинске зиме“, већ сâм за кратко вријеме свога школовања; кад је постао „поглавар Црне Горе“, Његош није имао ни 17 година; није му Томо Марков „стриц“, већ **отац**; није га у борбама с Турцима спасавала „Русија“, већ **Црногорци**, а Русија га је стално корила чак и кад се бранио од Турака и пријетила му укидањем помоћи ако се буду Црногорци били с Турцима; Медаковић доиста каже да приликом отварања Његошевог сандука „једна рука бјеше цијела“, али је томе Медаковићевом податку тешко вјеровати, но писци уџбеника су тај текст чак преправили и сами одредили да је то била „десна рука“, рука, која је писала **Горски вијенац**!“ У цитираним реченицама су и два стилистички нејасна мјеста: из првога текста излазило би као да су два Његошева помоћника (свакако мисле на Вукотића и Вучићевића) „живјели у Русији“ и отуда Његошу помагали, а из другог као да је у вријеме истраге потурица била Црна Гора притиснута „са стране Боке Аустријом“, мада је Аустрија постала сусјед Црној Гори више од сто година послје истраге потурица. — У тексту о Мажуранићу постоји једна контрадикција: на стр. 227 добро пише да је Смаил-ага 1836 године потукао Црногорце на Грахову, док на стр. 230 стоји:

„Предмет грађе је сувремен догађај: у Гацком је ага похватао Црногорце и одсјекао им главе...“ Смаил-ага, међутим, није могао похватати Црногорце „у Гацком“, јер то није била црногорска територија.

Р. Ј. Д.

ЛАТИНСКА ПАЛЕОГРАФИЈА — ОД ДР ВИКТОРА НОВАКА

У издању „Научне књиге“ у Београду изашла је 1952 год. „Латинска палеографија“ од др Виктора Новака, професора Универзитета у Београду.

Аутор књиге је наш познати палеограф, који је и раније објавио низ радова из области палеографије, међу којима треба поменути сљедеће: „Најстарији далматински рукопис *Evangelium Spalatense*. Палеографска студија о непознатој школи полуунциала осмога стољећа“; „*Scriptura Beneventana*“; „*Notae paleographicae*“; „*Aliquid de nominibus ducum Croatorum*“; „Реконструкција рукописнога Градуала Универзитетске библиотеке у Загребу“.

Осим тога, аутор се дуго бавио и наставничким радом на универзитету. Он ову књигу и издаје заправо на крају своје наставничке каријере и тиме је испунио једну своју жељу и велику школску потребу. О томе сам аутор у предговору своје књиге каже сљедеће: „При крају своје наставничке каријере, после 32-годишњег рада на универзитету видим остварену давнашњу школску потребу појавом уџбеника латинске палеографије. Била је то деценијама не само моја жива жеља него и свих југословенских историчара, на универзитету као и ван њега. Такву књигу већ дуго су са правом чекали студенти историских наука, тражили су је архивисти и библиотекари, а њој су се надали и сви они који се баве проучавањем средњевјековних латинских споменика у којима се чувају подаци о далекој прошлости југословенских народа. Досад су сви они били упућивани искључиво на страну палеографску литературу. Између два светска рата остварењу оваквих научних и школских настојања стајале су на путу несавладиве сметње, првенствено материјалне природе...“

Ово дјело претставља први покушај да се код нас дâ један сажет преглед развитка латинскога писма. Овај покушај је, мислимо, потпуно успио, јер успјешно испуњава своје основне задатке, а то је да буде универзитетски уџбеник и да нам на један приступачан начин саопшти нова научна открића до којих је аутор дошао. Он је прикладан уџбеник за студенте још и због тога, јер је снабђевен успјелим репродукцијама, које врло лијепо